

Pavel Kohout

Pavel Kohout (20. července 1928, Praha) je český a rakouský básník, jeden z*

představitelů budovatelské poezie, prozaik, dramatik, překladatel a později významný spisovatel samizdatu a exilu. Zpočátku užíval šifery GAL, veron. Známy je také tím, že prošel osobnostním vývojem od počáteční bezvýhradné podpory stalinismu, přes postupné vystřízlivění až po účast na Pražském jaru a nucený odchod do exilu v 70. letech, přičemž patřil vždy mezi ty nejaktivnější v daném proudu. Z druhého manželství s Annou, asistentkou režie, má tři děti, mezi nimi spisovatelku Terezu Boučkovou a výtvarníka Ondřeje.

Narodil se v Praze, kde také roku 1947 maturoval na reálném gymnáziu. V té době byl přesvědčeným komunistou. Byl členem ÚV ČSM a členem ústředního výboru Svazu čs. spisovatelů. Po maturitě pracoval v mládežnické redakci Čs. rozhlasu (1947–49) mimo jiné s Karlem Kynclm. Jako jedenadvacetiletý nastoupil na místo **kulturního ataše v Moskvě** (1949–50). Pak byl **šéfredaktorem** satirického časopisu **Dikobraz** (1950–52).

V roce 1952 dokončil **studium estetiky a divadelní vědy na Universitě Karlově**. Krátce poté začal literárně tvořit. Dosud napsal asi **45 divadelních her** – aktovek a adaptací.

Během vojenské služby (1952–54) byl vedoucím redaktorem kulturní rubriky časopisu Čs. voják a členem Armádního uměleckého souboru Víta Nejedlého.

V roce 1956 se stal **spisovatelem z povolání**, spolupracoval s různými divadly – mj. byl dramaturgem v **Divadle na Vinohradech** (1963–66) – a začínal se přiklánět k reformním komunistům.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

V červnu 1967 na IV. sjezdu SČSS demonstrativně přečetl **Solženicynův protestní dopis sjezdu Svazu sovětských spisovatelů**, čímž dovršil svůj **obrat v kritika režimu**. Byl spolu s dalšími (Ivan Klíma, Ludvík Vaculík a další) podroben stranickému disciplinárnímu řízení.

Roku 1968 se stal jednou z nejméně výraznějších osobností tzv. pražského jara. V roce 1969 byl z **KSČ i ze SČS vyloučen**. V 70. letech se ocitl na **indexu** a jeho díla byla cenzurována (což jeho nepřátelství k režimu ještě prohloubilo).

Stál také u zrodu Charty 77. V roce 1978 mu bylo povoleno vyjet s manželkou na pracovní pobyt do Rakouska, kde měl roční smlouvu s Burgtheatrem. Návrat jim ale byl znemožněn a oba byli **zbaveni čs. občanství**. Usadili se v **Rakousku**, kde v roce 1980 dostali občanství. Žijí ve Vídni, často navštěvují Prahu.

br. Jelena Mašíňová (pozn. Třetí manželka) a Pavel Kohout na demonstraci za novou budovu Národní knihovny (říjen 2007)

Vyberte vhodná dokončení věty:

Pavel Kohout...

• v mládí zastával antikomunistické názory.	ANO	NE
• patřil k předním představitelům pražského jara.	ANO	NE
• v roce 1977 podepsal Antichartu.	ANO	NE
• v roce 1979 emigroval do USA.	ANO	NE
• je manželem spisovatelky Terezy Boučkové.	ANO	NE
• ve svém díle ztvárnil především osud jedince v konfrontaci s mechanismy moci v absurdním světě 20.století	ANO	NE
• ve Vídni založil Pražský divadelní festival německého jazyka	ANO	NE

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

UBOHÝ VRAH

(Hra o dvou odděleních)

(1973, napsána 1971)

Děje se v Petrohradě roku 1900.

Na motivy povídky Leonida Andrejeva Rozum (1902), přeložené Vincencem Červinkou. Texty z Hamleta pořízeny adaptací překladu Josefa V. Sládka z r. 1897.

Uvádíme ukázkou ze závěru hry. V psychiatrické léčebně se inscenuje výjev z Hamleta. Pacient léčebny, bývalý slavný herec a představitel Hamleta Keržencev, trpí fixní ideou, že při někdejších představení Hamleta na jevišti skutečně zabil svého přítele a manžela milované Taťány – herce Saveljova v roli Polonia. Rekonstrukce organizovaná Saveljovem předvádí, jak tehdy představení, při němž se Keržencev zhroutil, ve skutečnosti proběhlo. Účelem rekonstrukce je rozhodnout, zdaje Keržencev blázen, či zda opravdu chtěl zabít a předstírat psychické onemocnění, aby se vyhnul trestu. Saveljov a Taťána doufají, že se Keržencev při rekonstrukci vzpamatuje.

II. (...)

Profesor: Obávám se, pane Saveljove, že náš pokus vyzněl naplano... Jestliže tu byla skromná naděje, že rekonstrukce vnese do jeho rozvrácené mysli řád, že v ní nalezne záchytný bod, po kterém by vyšel z bludného kruhu ducha, pak je s největší pravděpodobností ta tam. Je pevně uzamčen ve svém hradu, a nestane-li se zázrak, není mu pomoci. Přesto vám chci poděkovat za vaši nevšední laskavost.

2. herec: Omluvíte nás, Alexeji Konstantinoviči? Máme představení...

Saveljov: Prosím? Ano, samozřejmě....

3. herečka: Je to hrůza. Taťáno Nikolajevno, jak vás lituji!

Ostatní: Sbohem...

(Vracejí texty, noty i zbytky rekvizit a kostýmů a o překot odcházejí, provázeni dvěma zřízenci)

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- Saveljov: Co s ním bude?
- Profesor: Zůstane zde.
- Saveljov: Jak dlouho?
- Profesor: *(pokrčí rameny)* Smím vám nabídnout rámě, Taťáno Nikolajevno?
- Taťána: Počkejte. Okamžik. Říkal jste - nestane-li se zázrak. Co počítáte mezi zázraky?
- Profesor: Těžko říci, madame. Někdy zaberou léky, jindy různé druhy šoků a v řídkých případech pomůže i čas. Osobně bych nejvíc věřil v lidský kontakt, protože příčinou poruchy bylo zcela zřejmě lidské osamění.
(Taťána Nikolajevna přistoupí náhle k pódiu a prudce roztáhne závěs. Keržencev tu nehnutě sedí mezi druhými dvěma zřízenci; v jeho tváři utkvěl úsměv)
- Taťána: Antone Ignatěviči, slyšíte mě? Já jsem vám nevěřila. Neměla jsem tušení, že... mě opravdu milujete! Slyšíte?
- Profesor: Nemyslím, že vás slyší.
- Saveljov: Jestli vás opravdu miloval, pak mě opravdu chtěl zabít...
- Taťána: Nevím... to se nestalo. Ale já jsem ho urazila. Nebyla to ta urážka, o kterou vykolejil jeho rozum? *(opět Keržencevovi)* Antone Ignatěviči! Požádám profesora, aby mi dovolil starat se o vás!
- Saveljov: Táňo...!
- Taťána: Třeba vás časem pustí do domácí péče!
- Saveljov: Vy ho přece nemilujete!
- Profesor: Omluvíte mě? *(Odejde)*
- Taťána: Nevím. Teď nevím, co by se stalo, kdybych mu byla uvěřila.
- Saveljov: Ne! To nedovolím! Jste přece... jste má...
- Taťána: *(dojde k němu a řekne tiše)* Já jsem se rozhodla, Alexeji. Rozumíš mi?
- Saveljov: *(mlčí)*
- Taťána: *(políbí ho)* Děkuji ti. Děkuji, žes mě nezklamal. *(Jde ke dveřím a otevře je)*
Profesore... *(Odejde)*
- Saveljov: Kerženceve... tak jsi mě přece jen zabil...!

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Úkoly pro práci s textem v hodině:

Hra se opírá o známou novelu Leonida Andrejeva *Rozum (Fixní idea)*, která se ještě výrazněji zabývá obecnými otázkami: **nejasnou hranicí** mezi duševním zdravím a šílenstvím, vztahem rozumu a citu, láskou a osamělostí, významem lidského kontaktu.

1. *Proč se hra jmenuje Ubohý vrah?*
2. *V čem vidíte Keržencevovu ubohost?*
3. *Jak rozumíte poslední replice Saveljova?*
4. *Jakou roli má v ukázce Taťána?*

Hra je silně **intertextová**. Je vlastně „skládána“ z více či méně upravených pasáží Andrejevovy novely a Shakespearova Hamleta.

Celkové vyznění Kohoutovy hry je zcela jiné, než je tomu v Andrejevově novele. V té nešlo o herce (Keržencev je lékař, Saveljov právník), a Keržencev tam svého přítele skutečně zabil. Novela byla, jak píše Kohout, „*spíše podnětem než předlohou*“. Keržencevův příběh je tak „*viděn dvojitou optikou*“.

5. *Přečtěte si začátek a hlavně závěr novely a řekněte, jakou optikou viděl příběh Andrejev - a jakou Kohout.*
6. **Diskutujte** o obou textech a o epické i dramatické postavě Kerženceva.

Pro nejlepší Kohoutovy hry ze 60. - 80. let je charakteristické spojení závažných myšlenek s jejich **divadelně působivým** podáním formou **modelového dramatu**.

7. *Ke kterým světovým dramatikům byste P. Kohouta přiřadili?*

Podívejte se na ukázkou ze hry Ubohý vrah v podání Horáckého divadla Jihlava:

<http://www.youtube.com/watch?v=w2NKIoO1McA>

Leonid Andrejev

ROZUM

(1923)

11. prosince roku 1900 doktor medicíny Anton Ignatěvič Keržencev spáchal vraždu. Nejen všecka spojitost poměrů, za jakých sběhl se tento zločin, nýbrž i některé okolnosti, které mu předcházely. Dávaly odůvodněné podezření, že Keržencevovy rozumové schopnosti nejsou normální.

(...)

Před soudem choval se doktor Keržencev velice klidně, a po celou dobu zasedání setrval v jedné a téže nic nepravící pozici. Na otázky odpovídal lhostejně a bezúčastně; chvílemi bylo nutno opakovati mu je dvakráte. Jednou uvedl i do smíchu vybrané obecnstvo, které v ohromném množství naplnilo soudní síň. Předseda obrátil se s jakýmsi nařízením k soudnímu dozorcí, a obžalovaný, patrně dobře neporozuměv, anebo z roztržitosti, vstal a zeptal se hlasitě:

„Co? Třeba vyjít?“

„Kam vyjít?“ podivil se předseda.

„Nevím. Něco jste povídal.“

Obecnstvo se zasmálo, a předseda vysvětlil Keržencevu, oč běží.

Byli pozváni čtyři psychiatrové jako znalci, a jejich mínění byla rozdělena stejným dílem. Po řeči státního zástupce předseda obrátil se k obviněnému, jenž se vzdal obhájce:

„Obviněný! Co můžete udati na svoje ospravedlnění?“

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Doktor Keržencev povstal. Kalnými, jakoby nevidoucíma očima pomalu změřil soudní dvůr a zahleděl se do obecnstva. A ti, na něž padl tento těžký, nevidomý pohled, zakusili podivný a mučivý pocit: jakoby z prázdných otvorů lebky vzhlédla na ně sama lhostejná a němá smrt.

„Nic,“ odvětil obviněný.

A ještě jednou pohledem přeměřil lidi, kteří se tu sešli jej souditi, a opakoval:

„Nic.“

Úkoly pro práci s textem v hodině:

Adaptace – zvláštní forma dramatizace původní prozaické nebo básnické předlohy s různým stupněm vzájemné závislosti nebo volnosti. Pro postmoderní adaptace je charakteristické velké množství citací, odkazů, parafrází, parodií apod.

1. Doložte v Kohoutově textu.

„Ubohý vrah je z rodu jevištních adaptací, pro které je literární dílo spíš podnětem než předlohou. Je tu tedy jeden příběh, viděný dvojí optikou.“ (P. Kohout, *Ubohý vrah*, 1990)

ČAS LÁSKY A BOJE

(1954)

Mámě za to, že mě naučila zpívat
Pavel

III
(...)

Chci, aby z mých veršů svítil
dívčí úsměv rumělý,
aby se v nich milovalo,
louky aby šuměly...
Ale v těžkém čase boje
chci, aby ty verše moje
jako naše družky pušky
také střílet uměly!

Toč se, kompasová strelko,
na západ či na sever –
naše srdce lip než Greenwich
udává nám čas i směr!
Jako všichni milující
stojím dneska na hranici.
Jednou rukou píšu verše,
v druhé držím revolver.

Úkoly pro práci s textem v hodině:

1. Ukázka je ze závěru úvodní básně sbírky. Jde o báseň programovou, proklamativní.
Jaký úkol svěřuje lyrický hrdina básně poezii?
2. *Které motivy považuje za hlavní?*

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

3. **Úkol k zamyšlení...**
Co je podle vás smyslem poezie?

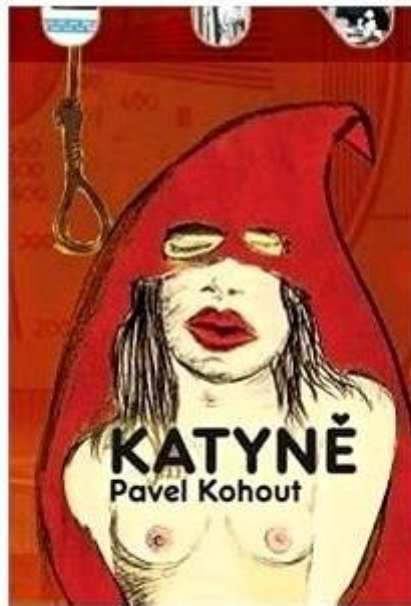
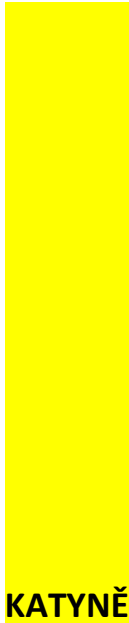
PÍSEŇ PRO JULIA FUČÍKA

A kdybyste tou zemí šel,
kde s lidem vládnu komunisté,
tak byste všude uslyšel
a všude, všude poznal byste,
že ji už nikdy neztratíme,
protože bdíme, bdíme, bdíme!

Soudruhu našich mladých cest,
soudruhu našich snů a plánů,
chceme Vám zpívat na počest
o zemi, kde už není pánů
a která ve svém srdci chová
krev hrdinů i jejich slova.
Jdou lidé z práce po cestách
zasněžené české jarní noci.
Nikdo už, nikdo nemá strach.
Nejsme už, nejsme bez pomoci.
Chrání nám večery i rána
ta Vaše země milovaná.

Nám ruskou píseň zvonící
nikdo už zpívat nezakáže
a naši drazí básníci
píšou teď svoje reportáže
na polích šťastné, slavné práce –
a ne už, ne už na oprátce!

Kdybyste dneska přišel sem,
nezmizel by Vám úsměv z tváře.
zem hladového proletáře,
v zem básníka a kombajnéra,
kde zítra – znamená už včera.

Název románu odkazuje k ruské vesnici Katyň, kde se na začátku 2. světové války odehrála masová vražda. Připravte o této události referát.

Profesor se obřadně uklonil.

- My nemáme ve zvyku říkat na shledanou, řekl, ale v tomhle případě nemůžeme aspoň neříci: na dobrou spolupráci! (...) Lízinka způsobně poklesla v kolenou.

- Ach, řekl docent Šimsa, který už držel zavazadla, okamžik! Postavil bandasku, přiklekl ke kufru a otevřel jej. Uprostřed skob, kladiv a řemenů ležel stočený konopný provaz. Svým zvláštním nožem odřízl asi třicet čísel a dal dívce, jako by jí podával květinu.

- Pro štěstí, slečno! řekl dvorně. Ještě je teplý!
Jeho gesto bylo tak sugestivní, že si Lízinka málem přivoněla.

(...) Doktor Tachecí s dcerou osaměl. (...)

- Lízinko, zašeptal vroucně, my dva jsme byli vždycky spojenci a nikdy jsme si nezalhali. Tak mi teď řekni, ale upřímně! Copak ty bys opravdu mohla popravovat lidi? Lízinka upřímně pokrčila útlými ramínky.

- Lízinko, řekl doktor Tachecí zdrceně, copak bys ty, moje dcera, byla raději katyní, než řekněme třeba poctivou pekařkou nebo zahradnicí?

Lízinka upřímně kývla půvabnou hlavou.

Zkráceno

Úkoly pro práci s textem v hodině:

1. *V čem spočívá grotesknost ukázky i celého románu?*
2. *Jakou představu jste si na základě ukázky vytvořili o Lízince?*
3. *Jaký význam má v textu užití dvojité negace - nemůžeme neříci? Jak se tato řečnická figura nazývá?*
4. *Ve kterých státech je dosud povolen trest smrti? Kdy byl trest smrti zrušen v naší zemi? Zamyslete se nad tím, v čem spočívá možné nebezpečí při rozhodování o odsouzení obviněného k trestu smrti.*

Připravte referát o politických procesech končících vynesením rozsudku trestu smrti v Československu v 50. letech 20. století.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

POJMY:

Charta 77 byla neformální československá občanská iniciativa, která kritizovala „politickou a státní moc“ za nedodržování lidských a občanských práv, k jejichž dodržování se ČSSR zavázala při podpisu Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE) v Helsinkách. Iniciativa působila v letech 1977 až 1992. Pojmenována je podle dokumentu Charta 77 (Prohlášení Charty 77) z 1. ledna 1977.

Autory, organizátory a mezi prvními signatáři byli Jan Patočka, Jiří Němec, Václav Benda, Václav Havel, Ladislav Hejdránek, Zdeněk Mlynář, **Pavel Kohout**, Petr Uhl, Ludvík Vaculík a Jiří Hájek. Jeden ze tří prvních mluvčích, profesor Jan Patočka byl také první obětí represí komunistického režimu vůči signatářům Charty 77, když 13. března 1977 po několikahodinovém výslechu zemřel. Jeho pohřeb v Břevnově se stal významnou událostí protikomunistického odporu. Signatáři reprezentovali odlišná povolání, politické postoje i náboženská vyznání. Řada z nich se výrazně zapojila do veřejného života po Sametové revoluci v roce 1989.

samizdat - Myšlenkou samizdatu bylo vydávat alespoň malé množství výtisků, obvykle psaných přes průklepový papír na psacím stroji, případně použitím jakýchkoli rozmnožovacích prostředků, které byly k dispozici. Každý čtenář byl povzbuzován, aby tiskovinu opsal, nebo jakýmkoli způsobem rozmnožil a poskytl dále. Jedním z projevů cenzury totiž bylo odepření přístupu k rozmnožovací technice. Například v Československu (do poloviny šedesátých let) podléhalo povolení i pouhé vlastnictví psacího stroje. Ve všech komunistických zemích byl přísně kontrolován přístup k cyklostylům, kopírkám i další podobné technice.

První edice začaly vznikat už na samém počátku 70. let 20. století. Mezi nejvýznamnější patřila **Petlice Ludvíka Vaculíka**, vynikající edičním programem i vzornou redakční úpravou. Svá díla zde zveřejňovali víceméně všichni členové disentu, vycházela poezie, práce prozaické, dramatické i filozofické. Důležitá byla i edice **Expedice manželů Havlových**. Od osmdesátých let se k samizdatové literatuře přidaly literární časopisy, věnující prostor spřízněným autorům i odborné kritice. Mezi nejdůležitější patřil **Kritický sborník**, **Obsah**, **Host**, **Akord**, **Vokno** a ke konci osmdesátých let **Revolver Revue**.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Vydavatelé samizdatu často spolupracovali s **exilovými** vydavateli tak, že po prvním samizdatovém vydání bylo dílo vydáno a vytisknuto profesionálně v zahraničí a za železnou oponu pašováno.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ